

Ана Батрићевић*
Александар Јазих**

ЗЛОУПОТРЕБА МЕДИЈА У СВРХУ ТЕРОРИСТИЧКЕ ПРОПАГАНДЕ Политиколошки и правни аспекти***

Апстракт: Убрзан развој и лакша доступност средстава масовне комуникације погодују остваривању циљева терористичких организација попут: задобијања пажње и подршке јавности, промовисања екстремних ставова и идеологија и ширење страха и панике. Као изузетно друштвено опасан глобални феномен, тероризам је кривично дело и на националном и на међународном нивоу, а његови поједини облици могу се учинити управо злоупотребом медија. Имајући у виду озбиљност и комплексност савремених облика тероризма, који често почивају на злоупотреби медија, аутори разматрају његове карактеристике и најефикасније методе за његову превенцију. Са друге стране, потпуно свесни значаја слободе медија и несметаног циркулисања информација у демократским друштвима заснованим на владавини права, аутори указују на обавезу законодавца да у борби против тероризма не угрози људска права „обичних“ грађана. Коначно, аутори истичу и превентивне капацитете медија, да подстичу толеранцију, културни плурализам и демократске идеје и тиме допринесу сузбијању тероризма.

Кључне речи: тероризам, пропаганда, медији, кривична дела, људска права

Појам тероризма: терористичке групе и циљеви

Терористе треба разликовати од других група, као што су борци за слободу или герилци, које често употребљавају насиље у својим активностима. Кључни елементи на основу којих се прави разлика су селекција циљева или начин деловања. На пример, карактеристика која сврстава

---

* Др Ана Батрићевић, научни сарадник, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, e-mail: a.batricevic@yahoo.com

** Др Александар Јазих, научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд, e-mail: jazic_aleksandar@yahoo.com

*** Рад представља део научних пројеката „Србија у савременим међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни, економски, правни и безбедносни аспекти“ (број 179029), који се реализује у Институту за међународну политику и привреду, и „Криминал у Србији: феноменологија, ризици и могућности социјалне интервенције“ (број 47011), који се реализује у Институту за криминолошка и социолошка истраживања. Пројекти су финансирани од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја и реализују се у периоду од 2011. до 2015. године.

неке појединце у терористе су средства која користе у свом деловању, док се у борце за слободу појединци сврставају на основу циљева које желе да постигну. Борци за слободу делују на начин који веома често не укључује напад на неборбене мете, а терористичке групе употребљавају насиље без посебне селекције, односно њихова мета су често ненаоружани цивили. Женевска конвенција, усвојена 1949. године, која се тиче заштите цивилног становништва у рату још један је параметар на основу кога може да се направи разлика између бораца за слободу и терориста. Одредбе ове Конвенције, које се тичу употребе насиља над појединцима, терористи често у свом деловању крше.¹ Уколико дође до употребе насиља против недужних цивила, без обзира да ли насиље примењују борци за слободу или герилци, онда ће се и ове групе сматрати терористичким.

Постоје различите дефиниције тероризма. Charles Kegley и Eugene Wittkopf износе став да је тероризам „унапред смишљено политички мотивисано насиље које против неборбених циљева спроводе субнационалне групе или тајни агенти, обично са намером да утичу на јавност“ (Kegley, Wittkopf, 2004: 622). Бартелеми Курмон и Дарко Рибникар сматрају да „тероризам има за циљ да код становништва и власти на које се устреми унесе страх, а да при томе не изазове обавезно масовна разарања“ (Курмон, Рибникар, 2003: 123). Bruce Hoffman дефинише тероризам као „насилни акт који се предузима нарочито да би привукао пажњу, а онда путем створеног публицитета да би пренео поруку“ (Hoffman, 2000: 118). Norris Pippa, Montague Kern и Marion Just посматрају тероризам као „систематску употребу насилног застрашивања против цивила зарад политичких циљева“ (Pippa, Kern, Just, 2003: 6).

Карактеристике тероризма, око којих се слажу многи истраживачи, су: (1) осмишљена и политички мотивисана употреба или претња насиљем усмерена ка државним органима или већини јавног мњења у циљу њиховог застрашивања или вршења притиска, (2) стратегија коришћења насиља у сврху постепеног изазивања страха и несигурности, (3) планирана употреба насиља против цивилног становништва и неборбених циљева, (4) полуреволюционарна стратегија која треба да изазове политичке промене без урушавања политичког система, (5) пажљиво планирано извршавање тајне активности, (6) циљеви се представљају као политички, идеолошки, социјални или верски, јер би без циљева терористи били посматрани као изгредници и људи из света криминала и (7) примарно

---

¹“IV Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons”, The Geneva Conventions of 12 August 1949, Commentary, *International Committee of the Red Cross*, Geneva, 1958.

место има остваривање максималне пажње јавности (Whittaker, 2004: 1–2). Основне особености међународног тероризма укључују: организованост, тајност у планирању, високу стручност, симболичку примену, непредвидивост и употребу насиља у пропагандном деловању. За овај рад најважније особености тероризма јесу симболичка примена и употреба насиља у пропагандном деловању.

Циљ примене симбола приликом извођења терористичког чина јесте истицање конкретних ставова и циљева. Симболичка примена подразумева извођење терористичког чина на одређеним местима, датумима који садрже симболику или ради уништавања објеката који репрезентују нешто против чега се терористи боре. Сличну симболику терористи уносе и приликом напада на познате појединце и групе. За пропагандне активности коришћење насиља у пропагандном деловању је од пресудне важности током терористичких активности. Појединци који се унутар терористичких група баве реализацијом пропагандних активности приступају томе веома озбиљно, јер разумеју колико пропаганда може допринети остваривању њихових циљева. Управо такву улогу имају политичка крила многих терористичких организација. Конкретније, политичка крила треба да олакшају придобијање подршке за различите терористичке активности.

Организатори у оваквим групама имају два основна циља. Први је проузроковање дугорочне штете на непријатељској страни и постизање дуготрајне користи за своју групу. Још један од важних циљева терориста је да њихово деловање резултира насилним одговором противничке стране, што би терористичке групе могле да искористе за мобилизацију својих људи. У пропагандном смислу, овај циљ терориста скопчан је покушајем да се друга страна због своје одмазде прикаже као нехумана и да јој се ускрати легитимитет у јавном мњењу. Последица противуречности између покушаја терористичких група да стекну легитимитет и контрапродуктивне реакције јавности јесу ставови које терористи усвајају како би превазишли поменуте дилеме: (1) веровање да су мотиви којима се руководе и методе које користе оправдани, (2) мржња према противничкој страни, (3) увереност у тријумф и у ситуацији која не нуди брзо остваривање циљева и (4) увереност у исправност сопствених мотива, чиме правдају своје насилне методе као исправне (Latter, 1988: 7).

Промене у схватању тероризма у XXI веку

У прошлости глобални тероризам није био посматран као велика претња, јер деловање терористичких група није изазивало губитак живота великог броја људи. Ипак, тероризам је привлачио пажњу јавности због несвакидашњих негативних ефеката које су изазивали терористички акти. Медији су додатно привлачили пажњу јавности у вези са деловањем терориста. Такво виђење тероризма драстично је измењено догађајима од 11. септембра 2001. године. Ти догађаји су утицали на преиспитивање тероризма као потенцијалне претње по глобалну безбедност. Тероризам се данас не посматра као појава која постоји у другим државама, већ као облик борбе који користе појединци који желе да измене постојеће стање у међународним односима. Не треба изгубити из вида да је глобални тероризам у XXI веку еволуирао у смислу нових правила, метода и средстава. У XXI веку границе нису више препреке за реализацију терористичких аката, па се зато данас користи термин глобални тероризам. Терористи данас желе да, поред застрашивања јавности и државних органа, изазову велике цивилне жртве и разарања. Развој технологије можда је најважнији разлог због којег је тероризам прерастао из локалне у глобалну претњу, јер је терористичким активностима данас могуће руководити са удаљених места која нису лако доступна државним органима (Kegley, Wittkopf, 2004: 628–632). За терористичке групе медији су још једно средство за остваривање сопствених циљева. Темељ оваквог става је тврдња да је циљ инструментализације насиља од стране терориста покушај провокације државних органа да се окрену употреби драстичних мера. Снажан одговор државних органа у виду конкретних и одлучних противтерористичких активности може бити од користи терористима. Наиме, терористи могу такве мере државних органа приказати у негативном светлу како би радикализовали становништво чије интересе наводно штите (Bueno de Mesquita, Dickson, 2007: 364–381).

Улога медија у реализацији терористичких циљева

Не може се рећи да су медији креатори тероризма, али понекад активности медија могу створити предуслове за терористичке групе да лакше реализују стратешке циљеве и да укљученост медија у праћење деловања терориста често има нежељене ефекте. Неки од таквих ефеката су давање примера другима шта треба да учине да би промовисали себе и своје

циљеве у медијском простору или угрожавање ефикасности спровођења антитерористичких акција. Поред тога, често је присутна могућност укључивања представника медија у инциденте чији резултат може бити неоправдано учешће у руковођењу терористичких активности.

Убрзан развој медијских средстава и појава нових технологија нуди терористичким групама могућност набавке средстава којима могу „заобићи“ постојећи медијски систем у промоцији својих мотива и циљева. То подразумева оснивање нелегалних штампаних медија, ТВ и радио станица, као и станица сателитске телевизије. Велики број медијских агенција у државама у којима је медијска слобода законом загарантована отежава државним органима да утичу на јавност. Зато у овим државама ни мањи терористички акти не могу промаћи медијима, односно државни органи говото немају могућности да спрече извештавање о њима.

Када се говори о вези медија и тероризма присутна су мишљења да медији, вољно или невољно, доприносе већој слободи терориста да спроводе своје активности, као и да умањују ефикасност реализације противтерористичких мера. Такви ставови према медијским агенцијама и њиховом утицају на деловање терористичких група могу се приметити у тврдњи коју је навео Conrad Russell из Еф-Би-Ај-а (ФБИ): „Тероризам је право позориште, оно што терористи желе је сцена“ (Winter, 1980: 1510).

Процена успешности или неуспешности спроведеног терористичког акта преваходно зависи од величине публицитета таквог акта оствареног у медијима. То је основни критеријум којим се терористи воде приликом анализе свог деловања. Постоји више начина којима се терористи служе како би постигли жељени ниво публицитета у медијима: (1) спровођење акција које ће привући пажњу медија, (2) реализација активности које ће ојачати сопствену пропаганду и регрутовање, (3) одабир медијски најпривлачнијег времена и локације за спровођење акција, (4) издавање прогласа и давање изјава, (5) стални контакти са штампом, (6) преузимање одговорности за почињене акте и (7) слање порука кроз мете или акте које носе у себи неку симболику (Paletz, Schmid, 199: 32).

Терористи желе да привуку пажњу различитих категорија јавности: светско јавно мњење, већинско становништво у држави која је против циљева терориста, национална мањина или социјална класа у некој држави за чије се интересе терористи наводно залажу, владајући режим који је у директном сукобу са терористима, супарнички терористички и нетерористички покрети, терористи и њихове присталице. Током креирања терористичке стратегије медији служе као темељ ширења и пример ратне пропаганде, помажу у прикупљању информација, јачају подршку у свету

за илегалне организације, одређују одговорност која може водити ка легитимизацији терористичког насиља преко пребацивања одговорности у оквиру терористичких комуникација и јачају претње или уцене усмерене ка трећој страни.

Кривична дела са елементима тероризма која се могу извршити путем медија

Оправданост инкриминисања тероризма и са њиме повезаних активности је неспорна и не почива искључиво на формалној обавези проистеклој из ратификације неког међународног документа, већ на значају вредности и добара која се повређују или угрожавају терористичким актима (Стојановић, 2006: 774). Али, како ова кривична дела представљају тешке повреде норми међународног права, њихово прописивање уједно је и међународна обавеза Републике Србије проистекла из Закона о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма² (Стојановић, 2006: 773). Домаћи закони су у потпуности прихватили међународне стандарде који се примењују у борби против тероризма (Јанковић, 2010: 624).

У Кривичном законнику Републике Србије³ постоји неколико одредби којима се, било директно, било посредно, инкриминише управо злоупотреба медија у сврху тероризма. Ту спадају: лакши облик кривичног дела тероризма који се састоји у претњи извршењем његовог основног облика (члан 391), јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а) и врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б).

Основни облик кривичног дела тероризма чини лице које у намери да озбиљно застраши становништво, или да принуди Србију, страну државу или међународну организацију да нешто учини или не учини, или да озбиљно угрози или повреди основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације: 1) нападне на живот, тело или слободу другог лица; 2) изврши отмицу или узимање талаца; 3) уништи државни или јавни објекат, саобраћајни систем, инфраструктуру укључујући и информационе системе,

---

² „Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма“, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 19/2009.

³ „Кривични законик Републике Србије“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду; 4) изврши отмицу ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе; 5) производи, поседује, набавља, превози, снабдева или употребљава нуклеарно, биолошко, хемијско или друго оружје, експлозив, нуклеарни или радиоактивни материјал или уређај, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја; 6) испусти опасне материје или проузрокује пожар, експлозију или поплаву или предузима друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи или 7) омета или обустави снабдевање водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи. За основни облик кривичног дела тероризма прописана је казна затвора у трајању од 5 до 15 година (члан 391. став 1).

Лакши облик кривичног дела тероризма чини лице које прети извршењем основног облика и за њега се може изрећи казна затвора у распону од 6 месеци до 5 година (члан 391. став 2). Радња извршења се овде састоји у претњи тероризмом. Претњу треба схватити као „најаву зла“, слично као у ситуацији када претња представља блажи облик принуде (Јовашевић, 2006: 147). Претња се састоји од изјаве воље неког лица којом се другима ставља у изглед да ће према њима бити примењено одређено зло ако не поступе по налогу тог лица. Суштински, претња се своди на стављање у изглед неког зла, које је подобно да се њиме утиче на вољу другог лица. Она може бити учињена на различите начине: писмено, усмено, симболима или конклюдентним радњама. С обзиром на настојање терористичких организација да своје поруке преносе што већем броју лица, средства масовне комуникације свакако се могу сматрати најподобнијим начином за остваривање претње тероризмом. Типичан пример извршења овог кривичног дела представљају активности исламских терориста, који сваки изведени масакр користе у медијима управо за упућивање претњи, ширење масовног страха и стања неизвесности, а понекад чак означавају и локацију следећег напада (Ранковић, 2004: 323).

Кривично дело јавног подстицања на извршење терористичких дела постоји ако неко лице јавно износи или проноси идеје којима се непосредно или посредно подстиче на вршење кривичног дела тероризма. Учиниоцу овог кривичног дела може се изрећи казна затвора од 1 до 10 година (члан 391а). Кривично дело врбовања и обучавања за вршење терористичких дела има два облика. Први облик чини лице које у намери извршења кривичног дела тероризма врбује друго лице да изврши кривично дело

тероризма или да учествује у његовом извршењу или да се придружи терористичком удружењу ради учествовања у извршењу тероризма (члан 391б. став 1). Радња извршења састоји се у врбовању. Врбовање се може дефинисати као привлачење, наговарање или придобијање неког лица за одређену идеју, мисао, покрет, чланство у групи или другом удружењу или за вршење кривичних дела (Јовашевић, 2011: 727). Оно представља један од могућих облика испољавања подстрекавања⁴ као вида саучесништва (Лазаревић, 2006: 132–137; Стојановић, 2006: 154–159; Јовашевић, 2006: 186–189). Други облик се састоји у обучавању и њега чини лице које у намери извршења кривичног дела тероризма даје упутства о изради и коришћењу експлозивних направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја или обучава другог за извршење или учествовање у извршењу тог кривичног дела (члан 391б. став 2). Ово кривично дело забрањено је казном затвора од 1 до 10 година.

Интернет представља средство масовне комуникације које терористи у последње време најчешће злоупотребљавају управо у сврху јавног подстицања на извршење терористичких дела, али и за врбовање нових чланова и сарадника својих организација. Сматра се да се Фејсбук и Гуглов програм за детаљно претраживање Земље најчешће користе у ове сврхе (Зиројевић Фатић, 2011: 422). Као средство за извршење ових кривичних дела јављају се и интернет странице терористичких организација. Њихов уобичајен садржај чине подаци о историјату организације, биографије лидера, оснивача, хероја или других личности, информације о политичким и идеолошким циљевима и вести, а често садрже и линкове ка другим сродним страницама. Скоро све интернет странице детаљно описују постављене циљеве који су изражени или експлицитно или посредно, а најчешће кроз директну критику противника или непријатеља (Зиројевић Фатић, 2011: 429). На поменутих странама позивају се посетиоци да дају новац, растурају материјале и протестују, а позиви на насилне акте могу бити само индиректни (Зиројевић Фатић, 2011: 440). Интернет странице терористичких организација обилују симболима и амблемима, који се могу преузети ради даљег ширења и употребе, односно „промовисања“ тих организација (Зиројевић Фатић, 2011: 433).

---

⁴ „Кривични законик“, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014, члан 34.

Међународни документи од значаја за сузбијање злоупотребе медија у сврху тероризма

Нема сумње да тероризам данас представља један од најозбиљнијих безбедносних проблема глобалног карактера. Томе је у знатној мери допринело и коришћење медија у негативне сврхе и то као инструмента повезивања, комуникације и финансирања терористичких организација, али и као средства јавног приказивања њихових злочина. Због тога се може констатовати да су управо медији ти који савременом тероризму дају глобални досег (Марић, 2012: 89). Будући да савремени тероризам не познаје државне границе, његова превенција и сузбијање захтевају адекватну реакцију на међународном нивоу. Због тога се и правни инструменти у овој области усвајају у склопу међународног правног поретка, при чему водећа улога у томе припада Савету безбедности Уједињених нација. Зато инструменти за борбу против тероризма усвојени на европском нивоу, под окриљем Савета Европе или од стране органа Европске уније, умногоме зависе од универзалних међународноправних докумената (Педић, 2012: 58). Из члана 24. Повеље Уједињених нација⁵ произлази да је одржање међународног мира и безбедности један од основних задатака ове међународне организације. Очигледно је да „рат против тероризма“ представља један од начина да се тај циљ у потпуности и реализује (Педић, 2012: 60).

Генерална скупштина Уједињених нација до сада је усвојила тринаест кључних конвенција и два протокола везана за борбу против тероризма, док је Савет безбедности донео већи број резолуција посвећених овој проблематици. Конвенције правно обавезују државе потписнице, захтевајући од њих да кривичноправно инкриминишу одређена понашања. Такође, конвенције уводе принцип *aut dedere aut judicare* и успостављају механизме међународне сарадње у борби против тероризма, укључујући екстрадицију и међународну правну помоћ (Педић, 2012: 62).

Активности Савета Европе на подручју борбе против тероризма одвијају се у три правца и укључују: јачање законских мера против тероризма, заштиту основних вредности и бављење узроцима тероризма (Јанковић, 2010: 606). Као регионална организација, Савет Европе омогућава имплементацију резолуција Савета безбедности Уједињених нација и Стратегије Уједињених нација за борбу против тероризма и до

⁵ „Закон о Повељи Уједињених нација“, *Службени лист ДФЈ*, бр. 69/1945.

сада је усвојио низ конвенција из ове области⁶, од којих су за сузбијање злоупотребе медија у сврху терористичке пропаганде најбитније одредбе Декларације о слободи изражавања и информисања у медијима у контексту борбе против тероризма усвојене од стране Комитета министара 2. марта 2005. године. Декларација најоштрије осуђује све терористичке акте, истичући истовремено да начела слободе изражавања и информисања чине основне елементе демократског и плуралистичког друштва, и предуслове за његов напредак и развој. У том контексту, наглашава се да слободно и несметано ширење информација подстиче разумевање и толеранцију, што погодује сузбијању тероризма. При томе се посебно истиче да државе у борби против тероризма не смеју усвајати мере којима би се кршила људска права и основне слободе, у које спада и слобода изражавања као један од стубова сваког демократског друштва. У складу са овим начелима, у Декларацији се износи низ препорука како за државе тако и за представнике медија, којима се настоји успоставити равнотежа између ограничења наметнутих ради сузбијања тероризма и слободе изражавања као основног људског права. Тако се државама препоручује да не уведу додатна ограничења за медије осим ако она нису апсолутно неопходна и у складу са демократским друштвом, да не изједначавају медијско извештавање о тероризму са пружањем подршке терористима, да омогуће новинарима да, у складу са законом, приступе релевантним информацијама, правосудним списима, локацијама и поступцима у вези са тероризмом, да поштују самосталност и уређивачку политику медија и да подстичу професионалну обуку њихових представника у вези са безбедношћу, као и да им, када је то потребно, пруже адекватну заштиту. Са друге стране, медијима и новинарима се сугерише да приликом извештавања о тероризму поступају нарочито одговорно како не би допринесли остваривању циљева терориста попут ширења страха и публицитета, да усвоје и поштују одговарајуће етичке кодексе у погледу извештавања о тој теми, да се уздрже од аутоцензуре којом би јавности ускратили информације, да доприносе спречавању насиља и говора мржње, да воде рачуна да извештавањем не угрозе антитерористичке операције, да поштују жртве терориста, али и претпоставку невиности, као и да унапређују знање о очувању своје безбедности приликом извештавања о томе (Јоксимовић, 2006: 299–302).

---

⁶ „Борба против тероризма: Активности Савета Европе у правној области“, *Радна група за борбу против тероризма Савета Европе*, Стразбул, http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_sb_la.pdf, 12/12/2014.

И право Европске уније развило је одређене механизме за борбу против тероризма у државама чланицама, са циљем да се заштите основни принципи на којима почива ова регионална организација. Став Европске уније према тероризму најјасније је изражен у Стратегији за борбу против тероризма усвојеној крајем 2003. године. У Стратегији је истакнуто да тероризам доводи у опасност људске животе, проузрокује високе трошкове и угрожава отвореност и толеранцију друштва, због чега представља опасност за целу Европу.⁷ Стратегија је у првом реду усмерена на превентивно деловање кроз спречавање потенцијалних терористичких напада, заштиту грађана и инфраструктуре, прогон терориста, ометање планирања, путовања и комуникационих канала терориста, онемогућавање терористима да приступе фондовима и новчаним средствима, унапређење капацитета за минимизацију последица терористичких напада и пружање помоћи жртвама. Доношење одлука и координирано спровођење политика Уније у сфери борбе против тероризма поверено је различитим органима и институцијама, од којих су најважније: Европска комисија, Савет Европске уније и Европски парламент (Педић, 2012: 68).

Правни оквир Европске уније за борбу против тероризма чине формални извори комунитарног права, и то примарни (оснивачки уговори), али одређени значај поседују и секундарни извори (уредбе, директиве, одлуке) (Чавошки, 2006: 153–159). Борба против тероризма спомиње се и у неформалним изворима комунитарног права (мишљења, препоруке, закључци са састанака), као и у појединим пресудама Европског суда за људска права (Јанковић, 2010: 611).

Закључак

Тероризам као начин ратовања никада неће успети да се изједначи са класичним облицима војног ратовања, али ће, у пропагандном смислу, увек бити један од најјачих пропагандних облика деловања. Терористички акти не могу да постигну много када је у питању уништавање непријатељске војне силе или слабење економије, али ће, када је у питању привлачење медијске пажње, остати без премца. Терористички акти који не би били медијски заступљени изгубили би своју сврху и остали би без смисла, јер основна сврха извршења терористичког акта није нано-

---

⁷ A Secure Europe in a Better World – European Security Strategy, Council of the European Union, Brussels, 12 December 2003. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, 14.12.2014.

шење штете, већ изазивање страха и преношење одређене поруке. Наравно, није неопходно прекинути извештавање о извршеним терористичким актима, већ је неопходно да медији пружи гледалишту једну ширу причу о коренима тероризма и његовим негативним аспектима, односно о непотребности и штетним аспектима употребе насиља да би се постигао одређени политички циљ.

Дакле, терористичка борба одвија се пре свега путем медија, па је зато неопходно и борбу против тероризма у великој мери водити путем медија. Циљ медијске борбе против тероризма је досезање јавног мњења у земљама из којих потичу одређене терористичке групе или из којих сами терористи воде порекло. Сврха медијске борбе против тероризма у овим земљама је јачање ставова јавног мњења у правцу неслагања са терористичким актима и онемогућавање логистичке и политичке подршке терористима.

Драстичне последице тероризма и широке технолошке могућности за спровођење терористичких аката и неометано деловање терористичких организација у савременом друштву оправдавају интензивну државну реакцију у овој области, која се у првом реду састоји у превенцији. Како су медији често веома подобно средство за извршење ових кривичних дела, превенција тероризма понекад захтева „жртвовање“ слободe медија и ускраћивање приступа информацијама кругу лица који је знатно шири од круга актуелних или потенцијалних учинилаца. Зато је приликом превентивног деловања на пољу сузбијања тероризма потребно одржавати баланс између слободe медија, са једне стране, и настојања да се спрече кривична дела са елементима тероризма која се могу извршити управо путем средстава јавног информисања, са друге. У контексту права на доступност средстава масовног информисања треба водити рачуна и о могућим кршењима људских права у случајевима забране приступа интернету или појединим интернет сајтовима, чак и када су такве забране мотивисане превенцијом терористичких аката.

Због тога се треба окренути и другим превентивним приступима. Један од њих је подизање свести о штетности тероризма и то код припадника оних друштвених група које су идентификоване као нарочито подобне да буду жртве врбовања и пропаганде терористичких организација. Такође, требало би преиспитати и сам начин извештавања појединих медија о терористичким актима. Наиме, у настојању да привуку што више публике, поједини медији приступају овој теми на крајње непримерен, сензационалистички приступ који, уместо да допринесе осуди терористичких аката и њихових учинилаца, заправо само допринноси њиховом промовисању и популаризацији.

У XXI веку и новинари су објект претњи, отмица и атентата. Зато је развијен однос између медијских агенција и државних органа у заједничком интересу и са заједничким циљем борбе против тероризма. Медијима треба да буду доступне информације потребне за разоткривање психологије и циљева терористичких група. То ће бити од користи јавном мњењу, али и државним органима у чију надлежност спадају антитерористичке активности.

Конечно, у борби против тероризма, поред законодаваца и медија, значајну улогу има и јавна дипломатија. Циљ јавне дипломатије је сврху да успостави контакт између јавног мњења земаља из којих потичу терористи и влада држава које воде борбу против тероризма како би се постигла отвореност друштва из којих потичу терористи за све информације, па и за информације које долазе из западних земаља. Тиме се омогућава да јавно мњење у овим земљама стекне јасну слику о разарањима која производе терористички акти и о бесмислености тероризма. Јавна дипломатија треба да становништву ових земаља представи западне земље чиме би се онемогућио монопол над информацијама који имају терористи у овим земљама, прекинуло регрутовање нових чланова и присталица терористичких група. У сваком случају, тероризам, за сад, остаје средство борбе слабих које има и снажне пропагандне ефекте, а јавна дипломатија и медији се још увек афирмишу као средства за елиминисање основе настанка тероризма и развоја терористичких група.

Литература

- A Secure Europe in a Better World – European Security Strategy, Council of the European Union, Brussels, 12 December 2003. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, 14.12.2014.
- Борба против тероризма: Активности Савета Европе у правној области, Радна група за борбу против тероризма Савета Европе, Стразбур, 2014. http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_sb_la.pdf, 12/12/2014.
- Bueno de Mesquita, E., Dickson, E. (2007). The Propaganda of the Deed Terrorism, Counterterrorism, and Mobilization. *American Journal of Political Science*, 2, pp. 364–381.
- Cairns, Ed. “Interpreting and Responding to Terrorism“. The Society for the Study of Peace, Conflict & Violence: Peace Psychology Division of the

- American Psychological Association – Division 48, <http://www.webster.edu/peacepsychology/terrorismstatement.html>, 23/09/2008.
- Чавошки, А. (2006). *Правни и политички поредак Европске уније*. Београд, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник.
- Hoffman, B. (2000). *Унутрашњи тероризам*. Београд, Народна књига и Алфа.
- Јанковић, Д. (2010). Међународни стандарди у борби против тероризма. *Међународни проблеми*, 4, стр. 602–628.
- Јоксимовић, В. (ур.) (2006). *Зборник правних инструмената Савета Европе у вези са медијима*. Београд, Савет Европе Канцеларија у Београду.
- Јовашевић, Д. (2006). *Кривично право – општи део*. Београд, Номос.
- Јовашевић, Д. (2011). *Лексикон кривичног права*. Београд, Савремена администрација.
- Kegley, C., Wittkopf, E. (2004). *Светска политика*. Београд, Центар за студије Југоисточне Европе.
- „Кривични законик Републике Србије“. *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.
- Курмон, Б., Рибникар, Д. (2003). *Асиметрични ратови*. Београд, Новинско-издавачки центар „Војска“.
- Latter, R. (1998). *Terrorism and the Media: Ethical and Practical Dilemmas for Government, Journalists and Public*, *Wilton Park Papers I*. Norwich, UK, Stationery Office Books.
- Лазаревић, Јб. (2006). *Коментар Кривичног законика Републике Србије*. Београд, Савремена администрација.
- Марић, С. (2012). Тероризам као глобални проблем. *Медијанали*, 11, стр. 87–102.
- Norris, P., Kern, M., Just, M. (2003). *Framing Terrorism: The News Media, The Government and the Public*. New York, Routledge.
- Paletz, D., Schmid, P. (1992). *Terrorism and the Media*. Sage Publications, Inc., Newbury Park.
- Педић, Ж. (2012). Однос међународног и еуропског правног оквира за сузбијање тероризма. *Загребачка правна ревија*, 1, стр. 57–80.
- Ранковић, М. (2004). Савремени/глобални тероризам: социолошки приступ. *Социологија*, 4, стр. 313–326.
- Стојановић, З. (2006). *Коментар Кривичног законика*. Београд, Службени гласник.
- Whittaker, D. (2004). *Terrorists and Terrorism in Contemporary World*. New York, Routledge.
- Whittaker, D. (2003). *The Terrorism Reader-Second Edition*. New York, Routledge.

Winter, B. (1980). Media Taken to Task for Terrorism Coverage. *American Bar Association Journal*, 66.

„Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма“. *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 19/2009.

„Закон о Повељи Уједињених нација“. *Службени лист ДФЈ*, бр. 69/1945.
Зиројевић Фатић, М. (2011). Злоупотреба интернета у сврху тероризма. *Међународни проблеми*, 3, стр. 417–448.

“IV Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons”. The Geneva Conventions of 12 August 1949, Commentary. *International Committee of the Red Cross*, Geneva, 1958.

ABUSE OF THE MEDIA FOR TERRORISTIC PROPAGANDA – POLITICAL AND LEGAL ASPECTS

By Ana BATRICEVIC, Aleksandar JAZIC

ABSTRACT

Rapid development and easier accessibility of means of mass communication facilitate the accomplishment of goals of terroristic organizations such as obtaining public attention and support, promoting extreme standpoints and ideologies and spreading fear and panic. As an exceptionally hazardous global phenomenon, terrorism is a criminal offence on national and international level and some of its forms can be committed via the abuse of the media. Having in mind the seriousness and complexity of contemporary forms of terrorism, often dwelling upon the abuse of the media, the authors discuss their characteristics and the most efficient methods of their prevention. On the other hand, fully aware of the importance of freedom of the media and undisturbed circulation of information in contemporary societies based upon the rule of law, the authors point out the legislator's duty not to violate common citizens' human rights while fighting terrorism. Finally, the authors highlight the preventive capacities of the media to encourage tolerance, cultural pluralism and democratic ideas and, hence, contribute to the suppression of terrorism.

Key words: terrorism, propaganda, media, criminal offences, human rights.